

# ΦΥΤΑ ΕΙΣΒΟΛΕΙΣ, ΔΡΑΠΕΤΕΣ ΚΑΙ ΕΥΝΟΥΧΟΙ (του Νίκου Νικητίδη)



Πάνω από 6.400 είδη και υποείδη (taxa) αποτελούν την ελληνική χλωρίδα, από τα οποία περίπου 1 στα 7 είναι ενδημικά της Ελλάδας. Και σε αριθμό και αναλογικά με την έκταση της χώρας η ελληνική χλωρίδα είναι η πλουσιότερη της Ευρώπης. Αν στα ιθαγενή είδη προσθέσουμε και τα «επιγενή», δηλαδή φυτά και δέντρα που έχουν εισαχθεί από τον άνθρωπο σε

διάφορες περιόδους, τότε οι παραπάνω αριθμοί αυξάνονται πολύ περισσότερο.

---

Επιγενή (εισαχθέντα) είναι πολλά καλλιεργούμενα γεωργικών και καλλωπιστικών φυτά και δέντρα, όπως η πορτοκαλιά, η ακακία, η ντοματιά, η πατατιά, τα φθινοπωρινά χρυσάνθεμα, οι μπουκαμβίλιες, οι καμέλιες, οι γαρδένιες και πολλά άλλα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τρεις ομάδες φυτών που βρίσκουμε στην φύση και των οποίων η παρουσία έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Τα φυτά αυτά είτε εισέβαλαν μόνα τους, είτε δραπέτευσαν από κήπους και γλάστρες, είτε είναι άγωνα και χρειάζονται ειδικές συνθήκες για να πολλαπλασιαστούν και να επιζήσουν.

Από τους εισβολείς οι πιο γνωστές περιπτώσεις είναι η αγριοντοματιά και το ξινοτρίφυλλο.

Η «αγριοντοματιά» ή «γερμανός» (*Solanum elaeagnifolium*) είναι ιθαγενές φυτό της Νότιας και Κεντρικής Αμερικής. Ανήκει στην ίδια οικογένεια με τη ντομάτα και τη μελιτζάνα, μόνο που είναι

πολύ επιθετικό, δηλητηριώδες και επιβλαβές ζιζάνιο. Συγγενικό του ελληνικό είδος είναι ο στύφνος (*Solanum nigrum*). Πρωτοεμφανίστηκε το 1927 κοντά στη Θεσσαλονίκη. Πιθανολογείται ότι σπόροι του βρίσκονταν σε αμερικάνικα λιπάσματα ή αργεντίνικα σιτηρά, που είχαν εισαχθεί τότε στη συμπρωτεύουσα. Οι θεσσαλονικείς παρατήρησαν το φυτό σε μεγάλους αριθμούς στην περίοδο της γερμανικής Κατοχής, το συνάρτησαν με τους Γερμανούς και το ονόμασαν «γερμανό». Σε άλλες περιοχές ονομάζεται «αγριοντοματιά» και «αγριομελιτζανιά» από την μορφή των λουλουδιών του ή των σφαιρικών καρπών του που μοιάζουν με ντοματάκια. Οι «γερμανοί» έχουν εισβάλει από βορρά προς νότο σε όλη την Ελλάδα κι έχουν κατακλύσει τις άκρες χωραφιών, τα πρανή των δρόμων και τις απεριποίητες πλατείες των πόλεων, ακόμα και μέσα στην Αθήνα. Είναι ενδιαφέρον ότι στην Κύπρο οι «γερμανοί» εμφανίστηκαν μόλις το 1958.

Το ξινοτρίφυλλο (*Oxalis pes-caprae*) είναι φυτό-εισβολέας με πατρίδα τη Νότια Αφρική και ειδικά την περιοχή του Ακρωτηρίου της Καλής Ελπίδας (Young 1968, Henz 1985). Η εισαγωγή του στην Ευρώπη έγινε στην Μάλτα το 1806. Από τότε σταδιακά επεκτάθηκε μόνο του και στην Ελλάδα. Σήμερα έχει κατακυριεύσει τους ελαιώνες και τους αμπελώνες της Κρήτης, εισέβαλε στις Κυκλάδες και συνεχίζει την επέκτασή του προς βορρά προτιμώντας βαθιά και δροσερά εδάφη. Η αντοχή του οφείλεται στα πολλά βολβίδια (γονοσωμάτια) που έχει στο ριζικό του σύστημα, οπότε και δύσκολο είναι να ξεριζωθεί και εύκολο να επεκταθεί με νέους βλαστούς από τα βολβίδια. Στις Κυκλάδες ονομάζεται «ξινοτρίφυλλο», από την διάταξη των φύλλων του, και θεωρείται εντελώς άχρηστο φυτό που δεν το καταδέχονται ούτε τα κατσίκια. Παρουσιάζει πάντως ενδιαφέρουσα ανθοφορία.

Τα φυτά-δραπέτες είναι στην πλειοψηφία τους καλλωπιστικά και προέρχονται από κήπους ή γλάστρες. Επεκτάθηκαν στην φύση και αναπαράγονται είτε με την διασπορά των σπόρων είτε με παραβλαστήματα των βολβών τους που προήλθαν από το χώμα κάποιας γλάστρας που πετάχτηκε (όπως στον λόφο του Στρέφη στην Αθήνα) ή από μπάζα.

Δραπέτες στην φύση είναι οι γνωστές μας φρέζιες (*Freesia refracta*) που στις γλάστρες ή τους κήπους μας προσφέρουν τον χειμώνα τα δημοφιλή αρωματικά κρινάκια τους. Πατρίδα τους είναι το τμήμα της Νότιας Αφρικής με μεσογειακό κλίμα. Στην Πελοπόννησο και ιδιαίτερα στην Μάνη οι φρέζιες αναπαράγονται πλέον μόνες τους στην φύση σε μεγάλους αριθμούς.

Φυτά-δραπέτες δίνουν και τα πασίγνωστα «σκυλάκια» (*Antirrhinum majus*). Αν και θεωρούνται είδος του παραμεσογειακού χώρου (Polunin et Haxley 1978) θεωρείται πλέον βέβαιο ότι όσα φυτά συναντούμε στην φύση είναι δραπέτες από παλιές καλλωπιστικές καλλιέργειες.

Η Ίριδα η γερμανική (*Iris germanica*) θεωρείται από τους βοτανικούς είδος άγνωστης προέλευσης. Πιθανολογείται ότι είναι υβρίδιο ή ιθαγενές του παραμεσογειακού χώρου και της νότιας Ευρώπης (Γιαννίτσaros 1991). Σήμερα αυτοφύεται σε μεγάλο μέρος της Ελλάδας, συνήθως σε ελαιώνες και κοντά σε παλιά χωράφια ως εγκλιματισμένος δραπέτης καλλωπιστικής καλλιέργειας.

Για την Ίριδα την υπόλευκη (*Iris albicans*) υπήρχε παλιότερα η άποψη (Randolph 1955) ότι ήταν υβρίδιο του συμπλέγματος *Iris germanica*. Σήμερα θεωρείται ιθαγενές είδος της Υεμένης και της Σαουδικής Αραβίας. Στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως δραπέτης παλαιάς διακοσμητικής καλλιέργειας, καλά εγκλιματισμένο πριν από πολλά χρόνια.

Δραπέτης από κήπους και γλάστρες είναι και η «μαυρομάτα» ή «μαυρομούτα» (*Ornithogalum arabicum*), ένα πανέμορφο ανατολίτικο ορνιθόγαλο όπως δηλώνει και το όνομά του. Αλλά και ο δημοφιλής για την πλούσια ανθοφορία του καπουτσίνος (*Tropaeolum majus*), που έχει πατρίδα την Αμερική, αρχίζει πλέον να δραπετεύει από τις γλάστρες και να αναπαράγεται μόνος του στην φύση, με όπλα τα ανθεκτικά σπέρματά του που μοιάζουν με ρεβίθι.

Υπάρχουν όμως και φυτά που βρίσκουμε στην φύση και που δεν παράγουν σπέρματα, είναι δηλαδή άγονα. Σε ευνούχους μεταβάλλονται συνήθως φυτά που εξημερώθηκαν από τον άνθρωπο

και καλλιεργήθηκαν εντατικά. Ένα τέτοιο φυτό-ευνούχος είναι ο κρόκος ο ήμερος ή σπαρτός (*Crocus sativus*), που καλλιεργείται στην Κοζάνη. Δεν παράγει σπόρους και είναι άγονος. Τα βοτανικά και ιστορικά στοιχεία δείχνουν ότι ο κρόκος αυτός καλλιεργήθηκε και εξημερώθηκε στην Κρήτη και την Σαντορίνη κατά την προϊστορική περίοδο. Σήμερα η αναπαραγωγή και εξάπλωσή του γίνεται με την δημιουργία μικρών βολβιδίων και την βοήθεια του ανθρώπου.

Παρόμοια χαρακτηριστικά με τον ήμερο κρόκο έχει και η Τουλίπα του Ντέφλερ (*Tulipa doerfleri*). Μόνο που η τουλίπα αυτή αποτελεί πολύ ξεχωριστή περίπτωση, γιατί βρίσκεται μόνο στην φύση. Είναι ενδημική της Κρήτης και μάλιστα φυτρώνει σε πολύ λίγες θέσεις και σε μικρούς αριθμούς. Γι' αυτό τον λόγο περιλαμβάνεται στο «Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων των Σπάνιων & Απειλούμενων Φυτών της Ελλάδας» (2009). Ο μεγαλύτερος πληθυσμός αυτής της κρητικής τουλίπας βρίσκεται στην πεδιάδα Γιούς Κάμπος του νομού Ρεθύμνης. Δεν σχηματίζει ποτέ βιώσιμα σπέρματα και είναι εντελώς άγονη. Πολλαπλασιάζεται μόνο βλαστητικά με υπόγειες παραφυάδες κι έτσι δεν έχει την δυνατότητα να επεκταθεί πέραν της περιοχής που συνεχίζει να επιβιώνει. Θεωρείται ότι η τουλίπα αυτή εγκαταστάθηκε στις περιοχές της Κρήτης μαζί με άλλες καλλιέργειες στην προϊστορική περίοδο. Σήμερα καλλιεργείται στην Ευρώπη και Βόρεια Αμερική.

**Νίκος Νικητίδης**

**Πηγή/φωτό: Nature-Greec.blogspot από περιοδικό Πολιτικά Θέματα**